Українська Соціяльдемократія.

№ 3.

МИКОЛА ГАНКЕВИЧ.

Соціялїстичний Інтернаціонал і Війна.

1915.

ВІД ВИДАВНИЦТВА.

Микола Ганкевич, цїкаву розвідку якого про відносини соціалїстів ріжних країв до сучасної війни ми низче подаємо читачам — се один з найбільш заслужених дїячів українського соціальдемократичного руху в Галичинї, а вкупі з тим одна з найяснїйших і найчистїйших фіґур на фонї галицько-української полїтики. Він був одним з тих, що в кінци 80-х і в початку 90-х років минулого століття почали нову еру українського відродження в Галичинї, засновавши під впливом і при участи М. Драгоманова Українську Радикальну Партію, основною і новою ідеєю якої було—„для народу і через народ". Микола Ганкевич, вкупі з Юлїяном Бачинським, Романом Яросевичем і инчими товаришами, займав від самого початку своєї участи в Радикальній Партії її лїве, соціялїстичне крило, і, ще будучи її членом, зробив першу спробу видавання самостійної робітничої ґазети під назвою „Робітник". На переломі 89-90 років, під впливом розвитку громадянства і українських громадських відносин, Радикальна Партія разпадається на свої складові частини і її соціяльдемократичні елементи, на чолї з Миколою Ганкевичем, засновують окрему партію, яка спочатку вступає в орґанїзаційну звязь з польськими соціалїстами, а потім починає працювати цїлком самостійно. В 1900-ім роцї починає виходити під редакцією Ганкевича власний орґан нової партії „Воля", який віддав свою прислугу і тодішньому молодому соціялїстичному поколїнню російської України. Вже в першім числі „Воля" виставила на своїм прапорі, як основне політично-національне завдання української соціальдемократії: „боротьба на смерть з царизмом, аж до

знищення його і збудування на його руїнах вільних самостійних республик поневолених націй". Прапор сей Микола Ганкевич доніс до наших днів і з таким же молодечим вогнем, як і пятнадцять років тому, кличе всїй найновійшій своїй праці українське робітництво взяти його в свої руки.

Великий соціалїстичний ентузіязм і рідка душевна чистота були завсїгди яскравою прикметою Ганкевича, чи то він говорив свої дуже гарні промови перед робітничою масою, чи писав статті до соціялїстичних видань, чи кермував селянським страйковим рухом 1902 року—скрізь його видко було таким. І таким же пізнаєте його і в сїй, на хутку руку, майже за одну ніч, написаній для нашого видавництва статті.

Стаття ся се не перша товариська прислуга, зроблена товаришем Ганкевичем нам, соціальдемокатам з російської України. Цїле своє життя допомагав він усїм чим міг успїхови нашої орґанїзації і нашій революції. Будемо ж надіятись, що ось хутко вже збудеться найбільша мрія його життя, його праці для рідного робітництва і рідного народу: —встане воля України. І що врешті і наш пролєтаріят, пролєтаріят російськой України, почує́ його натхненне слово, яким він так смїливо і вміло бичує ворогів народу.

Стаття, яку ми низче подаємо, буде —сподіваємось—дуже помічною нашим товаришам для освітлення і очищення тої страшної плутанини, що викликали виступи де-яких соціялїстів на користь царської Росії. Вона поможе зрозуміти ще раз справжнє відношенне Інтернаціоналу до царизму і до завдань, які мусить ставити перед собою соціяльдемократія в даний історичний момент.

СОЦІЯЛЇСТИЧНИЙ ІНТЕРНАЦІОНАЛ і ВІЙНА.

Вибухла всесвітня війна і сталась нечувана річ,—нечувана для тих, що стояли завсїгди поза соціялїстичним світом, що стояли далеко-далеко від соціялїстичного світогляду.

Соціялїсти нїмецькі голосували за военними кредитами. Соціялїсти нїмецькі, що супроти мілїтаризму займали завсїгди непереєднане становище, для яких завсїгди гаслом було: «Keinen Mann und keinen Pfenig!»—„жадного рекрута, жадної копійки!“—тепер заявили торжественно, що в теперішну грізну для Нїмеччини, для рідного краю хвилину, голосують за военними кредитами. Соціялїсти нїмецькі на парляментарних засїданнях 4 серпня і 2 грудня заявляють, що не хотять рідного краю віддати на поталу ворогам, що готові є на всї жертви для оборони вітчини. Те саме повторюють вони й дальше устами Газе (Haase) і Шайдемана (Scheidemann), заявляють рішучо, що бажають, щоби Нїмеччина, належито узброєна, могла оборонити свої межі так від заходу, як і від сходу.

Французькі соціялїсти пішли ще дальше. Вони не тільки голосували за военними кредитами, не тільки виступили в оборонї рідного краю. Соціялїсти французькі проголосили клич: „війна аж до краю“,—аж поки „нїмецький мілїтаризм“ не зістане цїлковито розторощений. І з тим кличем вислали своїх двох найвизначнїйших репрезентатів, Геда (Guésde) і Самба (Sembat) до мінїстерства „національної оборони“ (defense nationale). Соція-

лїсти, як речники зорґанїзованого революційного пролетаріяту, засїли на мінїстерських фотелях, поруч з репрезентантами реакційних буржуазних партій!..

А додати треба, що так Газе і Шайдеман з одного, як і Гед та Самба з другого боку належать до „непереєднаних“ в таборі соціялїстичним, що вони були завсїгди противниками так званого „ревізіонїзму“.

Дві могутні соціялїстичні партії, репрезентанти революційного, соціялїстичного пролетаріяту двох передових країв, двох народів европейського континенту, що стоять на чолї його культури, цивілїзації,—розійшли ся, розєдналисъ, стали в двох ворожих таборах. В двох таборах ворожих стали сї, що завсїгди голосили кличі міжнародного братерства поневолених робочих кляс, що боролись під гаслом новочасного революційного соціялїзму: „Пролетарї всїх країв, єднайте ся!“

Дивне диво! Незвичайна поява! І зрадїли несказано противники та вороги соціялїзму. „Соціялїзм—мовляли—збанкрутував на цїлій лїнії! Засади, прінціпи міжнародного соціялїзму не видержали критики дїйсности, життя, в найбільш критичнім моментї життя і дійсности!“ Злорадно всьміхаються противники і вороги соціялїзму, складаючи його в історичний архів.

Але не тільки вороги і противники, але також деякі з приятелїв і симпатиків соціялїзму, а навіть деякі соціялїсти зі сумом констатують, що соціялїзм не видержав огненної проби воєнного всесвітнього конфлїкту. „Се погром соціялїстичного Інтернаціоналу! Се зрада прінціпів міжнародного революційного соціялїзму!“—говорять вони сумовито...

*
* *

Поглянемож, чи се справдї так, чи се справдї прінціпи новочасного соціялїзму розбились о твер-

ду дійсність, чи справді оправдана є радість противників і ворогів, чи оправданий є сум і жаль приклонників соціялїзму.

Теперішна війна ведеть ся під кличем оборони волї і самостійности народів. Навіть царат, що збудував свою велич на трупах цїлих племен і народів, навіть царат сповіщає голосно, не соромлячись ані крихітки,—в білий, ясний день,—що йде „визволяти“ „славянські“ народи з „австрійсько-германського ярма“... Наслїдники Муравева-Вешателя не соромились устами Николая Николаевича голосити на ввесь світ, що йдуть буцім то „визволити“ та „обєднати“ Польщу!..

В теперішній всесвітній війні рішаєть ся справді доля, рішаєть ся будучність держав і народів Европи,—ба, не тільки Европи, але в великій мірі також і позаевропейських країв і народів.

Теперішня всесвітна війна вибухла помимо волї і проти волї соціялїстичного Інтернаціоналу. Не раз і не два перестерігав соціялїстичний Інтернаціонал керманичів держав, що вічні, ненастанні зброєння, що ті справдїшні перегони в оружній полїтиці, що оружний мир, який є виразом суперечностий між цивілїзованими народами в теперішній капіталїстичній добі, який є виразом імперіялїзму,—що се може дуже лехко довести до кровавого конфлїкту, до величезного пожару всесвітного, якого ще не бачила історія.

Вказував на грозу можливої всесвітної війни соціялїстичний Інтернаціонал. Та верховоди й керманичі держав йшли далї вперед втертим, битим шляхом традиційної полїтики зброєння на взаводи,—йшли рутинїчно, не здібні піднятись вище та обняти оком ширший горизонт і зайшли в таку ситуацію, з якої не було вже ніякого виходу.

Соціялїстичний Інтернаціонал бачив небезпеку війни, та війна вибухла помимо і проти його волі; соціялїстичний пролетаріят не мав доволї сил, щоб спинити воєнний конфлїкт, щоб здержати

тих, що свідомо або несвідомо довели до великого, всесвітного катаклізму.

Соціялїстичний Інтернаціонал став перед фактом доконаним, перед страшливою дїйсностю, перед воєнним конфлїктом, що грозить руїною цїлим державам і народам.

Братерство народів, міжнародна солїдарність пролєтаріяту! — се кличі, се основні, провідні ідеї соціялїзму. І ті гасла стрінулись з фактом, що є як раз їх противенством, їх рішучим запереченнєм.

«Leicht bei einander wohnen die Gedanken,
Doch hart im Raume stossen sich die Dinge»*)

А соціялїстичний Інтернаціонал, що під своїм червоним прапором обєднав мілїони пролєтаріїв, яких велика всесвітна війна вкинула

„В часу клекочушії струї,
В круговорот случаїв і подій“,

соціялїстичний Інтернаціонал не веде своєї дїяльности і боротьби в надземних сферах, в лехкіх хмарах високо понад людьми, понад землею.

Соціялїстичний Інтернаціонал мусїв до дїйсности, до істнуючого факту, до страшливого факту приступити зі своїми провідними, програмовими, основними ідеями і дати конкретну відповідь в кождім краю на конкретну, теперішну проблєму, на конкретне питанне, які перед ним в кождім краю поставила грізна, невмолима дїйсність.

Соціялїстичний Інтернаціонал тепер, коли всесвітна війна поставила на порядку деннім справу життя і смерти народів, їх життя та істнования, їх волї та самостійности, мусїв на сю проблєму дати відповідь.

В тій справі, в справі національного питання, основні, провідні ідеї соціялїстичного Інтернаціоналу є ясні і недвозначні.

---

*) *„Думки лехко живуть одна коло одної, але річи болюче штовхають себе із за місця“.*

Дуже ясно сформулував їх **Фрідріх Енґельс**, один з творців новочасного соціялїзму, в своїй студії про повстанне новочасної нїмецької держави, в студії, яку видано вже по його смерти:

„Від кінця середних віків шлях історії веде до того, щоби перетворити Европу на основі великих національних держав. Єдино такі держави є нормальною полїтичною конституцією, що відповідає інтересам пануючої буржуазії, а рівночасно з тим вони є необхідно конечні до того, щоб створити гармонійне інтернаціональне співдїланне народів, без якого не може істнувати панованне (диктатура) пролєтаріяту. Щоб забезпечити міжнародний мир, конче треба перед тим усунити всякі національні конфлїкти, які тільки можна усунути, конче мусить кождий народ мати свою незалежність, мусить бути господарем в своїй хатї".

Не раз і не два заявляли речники соціялїстичного Інтернаціоналу, що воля і самостійність кождого народу є конечним услівєм побіди соціялїзму. Соціялїзм не тільки не є ворогом зединення нації в одній державі, визволення її з чужоземного ярма, не тільки не є ворогом національної волї і самостійности, але як раз противно—він домагаєть ся її, як конечного услівя для свого розвою, для своєї будучности, для своєї побіди.

Французький соціялїзм зродив ся тодї, коли Франція перетворилась дорогою революції в новочасну, національну державу; Франція не знала тодї, що таке чужоземне панованне, що таке національна неволя.

Та коли в 1870 роцї побідна нїмецька армія перейшла межі французької землї, коли по французькім краю розлились широко хвилї чужоземних військ, коли повінь грозила затопити Францію,— соціялїсти французькі, хоч перед тим рішучо виступали проти війни, станули на переді воєнного руху в оборонї рідного краю. «La patrie en danger!»— „Вітчина в небезпеці!" — сей клич підняв старий

революціонер **Блянкі**, що цїлі лїта карав ся в тюрмах, гонений, мов дикий звір ріжними французькими правительствами. В хвилину небезпеки і грози, коли йшло про волю і незалежність рідного краю, він забув за всї свої кривди і став рішучо в його оборонї.

І теж саме радив французьким соціялїстам **Маркс**. Коли утворилось тимчасове правлїннє „національної оборони“, великий нїмецький соціялїст, рішучий прихильник обеднання Нїмеччини, ясно і виразно заявив, що французькі соціялїсти не повинні думати в ту хвилину про нїяку свою, соціялїстичну революцію, але передовсїм і єдино „сповнити свій горожанський обовязок“, себто стати разом з цїлою нацією до боротьби за волю рідного краю.

Маркс явно і отверто признавав, що по седанськім погромі по сторонї Франції війна є слушна і оправдана, хоч вважав, що з вибухом війни, якої французький і нїмецький пролетаріят не мали сили спинити, війна по сторонї Нїмеччини є війною оборонною, що Нїмеччина мусить її вести для оборони своєї незалежности і свого зединення перед заборчим замахом Наполеона III.

В листі до Енгельса пише Маркс (15 серпня 1870):

„Я думаю, що наші люде (зн. нїмецькі соціялїсти) можуть:

1) прилучитись до національного руху, як довго і о скільки він обмежуєть ся на оборону Нїмеччини (що серед певних обставин не виключає офензиви аж до мира);

2) підчеркувати ріжницю між нїмецькс-національними і династично-пруськими інтересами;

3) йти проти всякої анексії Альзас-Льотарингії;

4) коли в Парижі буде при кермі республїкан-

ське, не шовінїстичне правлїннє, домагатись заключення з ним чесного, необидливого мира;

5) безнастанно підчеркувати єдність інтересів нїмецьких і французьких робітників, що не були за війну і що не ведуть війни між собою;

6) вказувати на грізну небезпеку Росії, що стоїть позаду подій, так як на се вказує інтернаціональна адреса" *).

Маркс йшов ще далї в справах военних конфлїктів, в проблємах, що доторкають ся війни.

В часї революції 1848 року, в добу „весни народів", великий творець новочасного соціялїзму, речник обєднання Нїмеччини, був одночасно речником визвольної, революційної війни проти царату, війни веденої вольною, обєднаною, новою Нїмеччиною для визволення народів поневолених цараторм, для розторощення царської імперії, сього останнього заборола загальноевропейської реакції.

Таку війну він вважав найбільш патріотичним, найбільш революційним завданнєм, яке мала сповнити обновлена, визволена з кайдан абсолютизму, обєднана Нїмеччина.

А коли в 1854 році західна Европа виступила з военним протестом проти заборчих змагань і світовладних, зухвалих плянів царя Миколи I, коли вибухла кримська війна, то так само французькі революціонери, як і нмецькі соціялїсти, повітали радісно сей военний похід цивілїзованої Евро-

---

*) В інтернаціональній адресї підносить Маркс, що заборча нїмецька полїтика, анексія Альзас-Льотарингії, пониженнє Франції, розєднуючи два великі, цивілїзовані народи европейського континенту, віддасть величезну прислугу варварській царській імперії, віддасть російському цареви верховодство в всесвітній полїтицї, кине Францію в обійми Росії і може довести до величезної, катастрофальної війни між коалїцією романсько-славянською і Нїмеччиною.

Трівожні передвиджування Маркса з 1870 року сповнились до слова!

пи проти московського варварства; так само французький революціонер **Барбес**, як і нїмецький соціялїст **Маркс**.

Ще більше: **Маркс** вважав заходи тодїшних анґлійських сторонників мира, тодїшних пацифістів, противників кримської вїйни, наївно реакційними. Хоч вїйну тодїшну розпочав Наполеон III, ворог і переможець республїки і революції, в союзї з капіталїстичною Анґлією, Маркс вважав вїйну слушною, оправданою і вказаною; він бажав тільки, щоб вона не осталась в межах „кабінетної вїйни“, а перейшла в революційну, визвольну вїйну европейської цивілїзації проти східного варварства. Вїйни рівночасно оборонні і визвольні революційної Франції проти реакційної коалїції монархїстичної Европи з часів Великої Революції—се була провідна думка в міжнародній полїтиці тодїшних французьких і нїмецьких революціонерів.

Та сама провідна ідея присвічувала завсїгди одному з найвизначнїйших репрезентантів давного і нового соціялїстичного Інтернаціоналу — **Вільгельмови Лїбкнехтови.**

В своїй славнозвісній промові в процесї про державну зраду, Вільгельм Лїбкнехт, приймаючи з гордістю назву „простого вояка революції“ («ein Soldat der Revolution»), сказав, що дві є провідні ідеї його полїтичної дїяльности і боротьби, а саме: воля і єдність Нїмеччини та визволенне працюючих кляс з неволї капіталїзму.

І той самий Вільгельм Лїбкнехт, один з найкращих репрезентантів і речників соціялїстичного Інтернаціоналу, що з такою геройською відвагою виступав в оборонї Франції, проти анексії Альзасу і Льотарингії, проти короткозорої, шовінїстичної юнкерської полїтики „крови і залїза“, проти реакційної міжнародної полїтики Бісмарка, — той самий **Вільгельм Лїбкнехт** на конґресах давнього, першого

Інтернаціоналу заявляв, що розоруженне Европи не можливе є дотн, доки не буде розторощена і розбита царська імперія, збудована на закріпощенню безлїчи племен і народів.

А коли на конґресї нового Інтернаціоналу звісний голяндський соціялїст, тепер анархіст Домеля-Невенгайс поставив внесок, щоб з хвилею вибуху війни всї соціялїстичні партії проголосили загальний страйк і страйком унеможливили війну, Вільгельм Лїбкнехт, з цїлим запалом і завзяттем старого та вічно молодого революціонера, поборював сей анархістичний внесок і взивав в огненній промові зібраних, щоб не піддались „обухови фрази".

Розоруженне загальним страйком, колиб воно було справдї переведене, довело би тільки до одного: західно-европейські та середно-европейські краї, де є сильна орґанїзація соціялїстичного пролетаріяту, де могла би бути дезорґанїзація оружної оборони переведена, були б віддані на поталу російським військам; ворота до Европи булиб відчинені настіж перед навалою московських орд.

Так думав, таке становище займав старий Лїбкнехт. І такеж становище займав довголїтний, вірний його товариш, Бебель. Він виразно заявив, що колиб на його рідний край йшли ворожі сили, щоб задавити його волю і самостійність, колиб царат пішов военним походом на Нїмеччину, він готов взяти кріс на свої похилї старі плечі і йти воювати за волю рідного краю.

З великим натиском оборонював Бебель сю думку на штутґартськім міжнароднім конґресї, де була широка дискусія на тему національного питання. Коли — говорив ветеран нїмецького соціялїзму і оден з найвизначнійших репрезентатів Інтернаціоналу—коли якомусь народови грозить небезпека втрати своєї волї і самостійности, всї кляси народу, без огляду на клясові су-

перечности, на клясову боротьбу, зеднують ся в одній думці—оборони рідного краю. А коли на його дальші виводи, що справа визволення, справа національно-політичної незалежности і волї народів, поневолених царатом, прийде на порядок дня, що національна справа прийде в межі царської імперії, коли на сї його виводи реаґувала заперечуючо Роза Люксембурґ, Бебель енергічним жестом відбив її замітку: „Я знаю ваші погляди в сій справі, але вони з ґрунту фальшиві!“

Таке було становище найвизначнійших речників революційної европейської думки, найвизначнійших репрезентантів соціялїстичного Інтернаціоналу.

І тільки виходячи з сього прінціпіяльного погляду на національне питанне, зрозуміємо становище ріжних соціялїстичних партій супроти теперішної всесвітної війни. Сей критерій є рішаючий для оцїнки становища соціялїстичних партій ріжних країв супроти війни.

Відразу зрозуміємо становище французьких соціялїстів. Обеднана Французька Соціялїстична Партія стояла завсїгди в різкій, непереєднаній опозиції до французького правительства. Французькі соціялїсти поборювали рішучо французький мілїтаризм. Вони — з незабутнім **Жоресом** на чолї — боронили дволїтної військової служби проти реакціонерів, що в тайнім порозумінню з „союзницею“, Росією, поставили і переперли внесок про привернення трилїтної військової служби. Вони поборювали рішучо французько-російський союз, вказували, які шкоди він приносить Франції, скільки він Франції коштує, якою ганьбою є сей союз для республїканської Франції з її славною, революційною традицією; вони клеймили відважно всї варварства царського режіму; вони відважно—не вважаючи на вереск націоналїстичних реакціонерів—заявлялись за поєднаннем Франції з Нїмеччиною.

Та французькі реакціонери, з хитрим провор-

ним Пуанкаре*) на чолї, пішли лїнією російської полїтики, звязали долю Франції з заборчими плянами Росії, що визискувала зручно західно-европейські антаґонїзми і конфлїкти, що при помочи европейської дипльоматії та европейських мілїярдів не тільки вратувала самодержавіє перед революцією, але, подолївши революцію, розпочала наново свою традиційну заборчу полїтику, полїтику грабіжий і розбоїв та, в догідну для себе хвилину, дала сиґнал до всесвітної війни.

Розпочалась війна. Нїмецькі війська поконали Бельґію і увійшли на французьку територію. Франція опинилась перед грозою чужинецької інвазії; перед Францією стало грізне марево страшного 1870 року.

«La patrie en danger!»—„Вітчина в небезпеці!“—сказали соціялїсти і не тільки голосували за военними кредитами, але вислали двох найвизначнійших своїх репрезентантів до мінїстерства „національної оборони“.

І се їх становище зовсїм слушне та оправдане. Нїхто з соціялїстів не зробить їм з сього приводу нїякого закиду. Тажеж не могли вони відчинити нїмецьким військам воріт до Франції, до Парижа. Війна вибухла проти їх волі. Речника їх вимовного, славного Жореса, замордував націоналїстичний фанатик, Жорес впав з таємничої руки приклонника війни і російсько-французького союза. Вибухла війна проти волі соціялїстів.

Та соціялїсти стали перед доконаним фактом і з фактом сим мусїли числитись.

Инша річ, що французькі соціялїсти не обмежились тим, щоб рідний край боронити перед наїздниками, але стали докоряти нїмецьким соціялїстам, що вони голосували за военними кредитами, а навіть взивати соціялїстів инших країв, щоб

*) Раніїш мінїстр закордонних справ, а тепер президент французької республики.

в своїх краях проповідували війну проти Нїмеччини та Австрії.

Вони забули, що краям Нїмецької та Австрійської держави грозила далеко гірша, більша, страшнійша небезпека, що їм грозили повению московські варварські орди.

І забули про се також инші деякі соціялїстичні критики, що закидали нїмецьким соціялїстам „зраду“ соціялїстичних прінціпів, хоч нїмецькі соціялїсти зробили те саме, що їх товариші з за Рейну, та хоч вони не пробували і не хотїли розширити военного пожару на інші краї.

Зовсїм слушно і влучно пише про се **Виктор Адлер**, провідник австрійської соціяльдемократії, один з найвизначнійших провідників і один з найґеніяльнїйших тактиків соціялїстичного Інтернаціоналу:

„Французькі соціялїсти від першої хвилини війни, само собою розуміеть ся, так само як всї ми соціялїсти в усїх краях Австрії, стали на тім, що треба боронити рідний край. Се було не тільки їх право, се був їх обовязок, зовсїм так само, як своє право виконували та свій обовязок сповняли нїмецькі соціяльдемократи, коли в часї голосування в нїмецькім парляменті 4 серпня та 2 грудня з найбільшою силою та торжественністю заявили, що вони тепер, коли війна, яку вони осуджують, вже вибухла, що тепер вони віддадуть всї свої сили, остатню краплину крови на оборону нїмецької країни та нїмецького народу, в якого склад входить як найдорогоцїннїйша його частина нїмецька працююча кляса.

„А соціяльдемократична фракція в Берлїнї говорила також в нашім імени, в імени австрійців, яких судьба поставила в далеко менше просту і ясну ситуацію і яким відобрано можність промовляти.

„Так ми і тут і там маємо чисту совість, як соціяльдемократи і як члени Інтернаціоналу, які завсїгди з цїлою пристрастю виступали проти

війни, а за всесвітним міром, які одначе нїколи і нїкому не вказували як на пролетарський обовязок—віддавати рідний край ворогам на поталу.

„Кождий з нас відчував тоді, в сих страшливих днях серпня, важкий тягар траґічного конфлїкту, та нїхто з тих, для яких пролетарська полїтика не є ідейною іграшкою (іграшкою думок) в просторі без воздуха, а передовсїм в просторі без людей,—нїхто не міг зробити нї навіть очікувати иншої постанови.

„Коли дехто з товаришів, не вважаючи на все те, вишукує плями на постанові нїмецьких соціялїстів,—завважати треба!—тільки нїмецьких, а не французьких—то помимо повної пошани для всякого щирого, чесного переконання, се треба з конечности вважати або проявом наївного доктринерства, або—а се річ далеко гірша—демаґоґічним визискуванням сього жаху і грози, які супроти всього того страшного, що принесла війна, переймають з днини на днину що раз то більше не тільки всїх нас, але й страждущі маси".

Вмів се зрозуміти відомий бельґійський соціялїст Вандервельде, котрий хоч і не згоджує ся з становищем, занятим нїмецькими соціялїстами, та признає їм, що вони зробили те, що вважали за конечне для свого краю і для соціялїзму, та що по їх боцї не було нїякої „зради" соціялїстичних прінціпів.

„Нїмецький народ—каже Вандервельде—переконаний глибоко, що він веде національну війну в оборонї рідного краю. Так!—справдї суворо, безпощадно осуджувано нїмецьку соціяльдемократію. Я радше хочу постаратись зрозуміти її, та коли намагаюсь бути безсторонним, то бачу її тяжку ситуацію. Вони поставлені були між республиканську Францію і козацьку Росію. Як голосували за военними кредитами, то давали оруже імператорови проти республиканської Франції та де-

мократичної Анґлії. Як їх відкидали, то отворяли цареви ворота до Шлеску".

Очевидно, що для нїмецького пролетаріяту, для нїмецької соціяльдемократії річ незвичайно болюча, високо трагічна, що вона рівночасно з війною проти московських наїздників мусить іти війною проти французької республики. Та се не їх вина, що республика поєдналась з варварською імперією, яка є грозою для цїлої европейської демократії, яка є завсїгди ще останнім, наймогучійшим заборолом загальноевропейської реакції і капіталїзму.

*
* *

Инше, відмінне становище займають робітничі соціялїстичні партії Анґлії; инше становище займають російські соціялїсти. А становище се вияснюєть ся легко позицією, в яку їх край, їх народи поставила теперішна всесвітна війна.

Анґлія далеко менше загрожена теперішною війною, чим Франція або Нїмеччина і Австрія. Берегів Анґлії стереже могутня фльота і хоч нїмецька фльота показалась поважним і грізним її суперником, то все таки анґлійський край далекий ще від того, щоб стати тереном війни.

І тому коли частина анґлійських соціялїстів, лякаючись нїмецької інвазиї *), є за веденем війни аж до побіди над „нїмецьким мілїтаризмом", то найбільше могуча соціялїстична робітнича орґанїзація „Незалежна Робітнича Партія Анґлії", рішучо виступає проти війни і безпощадно критикує всї леґенди і шумні фрази про

---

*) Звісний провідник соціяльдемократичної анґлійської федерації, Гайндмен (Hyndman) був завсїгди речником побільшення военної анґлійської фльоти, але тільки задля оборони Анґлії. Він був завше рішучим ворогом царату і царофільства. Колиж в теперішній війні він став занадто і односторонно бити на „нїмецький мілїтаризм", його партія (Британська соціялїстична партія) виступила проти нього з прилюдним протестом.

„визвольну війну“, ведену з царем на чолі проти „нїмецького мілїтаризму“.

Тим пояснюєть ся резолюція, яку ухвалила льондонська конференція соціялїстів Анґлії, Франції, Бельґії і Росії**). В резолюції тій, яка звертаєть ся проти нїмецького імперіялїзму, видно дуже ясно, що се була компромісова резолюція між представниками „Незалежної Робітничої Партії Анґлії“ та бельґійськими й французькими соціялїстами.

Ось важнійші уступи сеї резолюції:

„Інвазія нїмецьких військ до Бельґії і Франції загрожує істнованню незалежних націй та завдає удар довірю до міжнародних договорів. В таких обставинах побіда нїмецького імперіялїзму булаб рівнозначна з поражкою і знищеннєм демократії і волї в Европі. Соціялїсти Великої Британії, Бельґії, Франції і Росії не думають про те, щоб полїтично і економічно розторощити Нїмеччину; вони не ведуть війни проти народів Нїмеччини і Австрії, а тільки проти правительств тих країв, які їх гноблять. Вони домагають ся, щоб Бельґія була визволена та відшкодована. Вони жадають, щоб справа Польщі була полагоджена по бажанням польського народу, чи в формі автономії в межах иншої держави, чи в формі повної незалежности. Вона бажають, щоб в цїлій Европі, від Альзас-Льотарінґії аж до Балканів, ті народи, що силою зістали загарбані до чужої держави, мали право свобідно рішати про свою долю.

„Соціялїсти готові неподхитно битись, аж поки не довершене буде дїло визволення, та вони не менше готові спинити всяку пробу перемінити сю оборонну війну в завойовницьку, яка може принести тільки нові кривди і кине подзійну язву збройня та війни на ріжні народи.

**) В конференції тій брали участь тільки російські соціялїсти-революціонери; не брали в ній участи, зглядно не голосували, соціяльдемократи російської імперії.

„Члени конференції переконані, що остали вірні прінціпам Інтернаціоналу, висловлюють надію, що робітнича кляса всіх країв незабаром знов знайдеть ся зеднана в боротьбі проти мілїтаризму і проти капіталїстичного імперіялїзму. Побіда зеднаних держав (трипорозуміння) мусить бути побідою справи волі народів, зединення, незалежности та автономії народів в мирній федерації сполучених держав Европи та цїлого світа...

„Конференція протестує проти увязнення членів Думи, проти задавлювання соціялїстичної преси Росії і переслїдування її редакторів, як рівнож проти переслїдування Фінляндців, Жидів та російських і нїмецьких Поляків".

Отсей останній уступ незвичайно розлютив анґлійських, а більше ще французьких імперіялїстів, сердечних другів царату.

І се справдї найбільш цїкавий і важний момент в теперішній міжнародній полїтицї.

Анґлійські і французькі реакціонери душою прилягли до свого союзника з півночи; їх вяже з деспотичною царською імперією глибоке спорідненне душ, таємна звязь сердець.

Анґлійські і французькі націоналїсти порвали зовсїм зі славною своєю минувшістю. Вони забули про се, що колись царат, забризганий кровю помордованих народів, був в очах Анґлії та Франції смертельним ворогом культури і цивілїзації, волї і поступу.

Західно-европейська буржуазія давно вже пережила свій „період бурливих змагань" (Sturm-und Drang-periode), позбулась ідеалів „юних днїв, днїв весни",—вона стала практичною, тверезою, консервативною, реакційною;—вона перейшла тепер в добу розбишацького капіталїзму, в добу імперіялїзму. Реакційна західно-европейська буржуазія поєдналась і помирилась з царським кнутом. Її „визвольну війну" веде тепер московський царь!..

Та західноевропейським соціялїстам важко помиритись з тим соромним союзом анґлійської демократії і французької республики з варварським царатом.

І ось виринають, ростуть і творять ся легенди, що ось--мовляв—царат змінить свою дотеперішну полїтику, що він дасть волю поневоленим народам Сходу, що він ратує европейську демократію перед „панцирним кулаком“ нїмецького мілїтаризму. І думають наївні люди, що можна „чорта вигнати Вельзевулом“...

Одначе легенди ті, байки ті для старих дїтей розбивають ся як миляна банька об невмолиму дїйсність. Царський уряд ані на хвилину не думає зміняти своєї полїтики супроти поневолених народів свсєї імперії і супроти своєї, російської демократії. Царат віддає неоцїнену прислугу справі демократії і соціялїзму, розбиваючи безстидно, цинїчно всякі легенди про „визвольну війну“ тридержавного порозумїння.

Безличне, брутальне московщенне Галичини, ширенне православія кнутом і рублями, завзяте нївеченне українського національного життя, нехтованне польського народу — помимо фарисейської проклямації Николая Николаевича; доптанне свобід Фінляндії, жидівські погроми, переслїдування магометан на Кавказї, систематичне задавлюванне російського робітничого руху, висилка соціялїстичних послів російської Думи на каторгу, висилка на Сібір на вічне поселенне нещасного Бурцева, що повірив в „визвольну війну“, ведену царем, — все те такі вопіючі до небес о пімсту факти, що їх не могли поминути мовчаннем західно-европейські соціялїстичні приклонники російсько-французького союза, союза хочби на час війни.

І ось щораз то більше ширшає серед західноевропейських соціялїстів думка про се, що навіть тепер, в часї війни, союз з крівавим царем — річ дуже сумнївної вартости.

І ось тепер роздається зпосеред французьких синдикалїстів різкий протест проти війни. А „Незалежна Робітнича Партія Анґлії“ на конґресї своїм, що відбув ся на Великодні Свята, зовсїм рішучо виступає проти союза з царатом.

Конґрес сей на самім вступї пересилає братерський привіт соціяльній демократії тих країв, що ведуть тепер війну проти Анґлії, зараз на вступі в промові своїй, вітаючи зібраних, заявив президент, що „побіда російського і анґлійського імперіялїзму булаб для демократії в Европі так само грізна і небезпечна, як побіда нїмецького імперіялїзму“.

Інший делеґат сказав, критикуючи анґлійській уряд:

„Воєнно-морська полїтика анґлійського уряду загнала наш край у війну з Нїмеччиною. Через союз з Францією наклав міністр Грей на Анґлію обовязок вести війну в інтересах Росії, без огляду на се, з якого приводу захочеть ся Росії добути меча“. (Оклики: сором, ганьба!)

Колиж на конґрес наспіло письмо Російської Соціяльдемократії з признанням і з подивом для становища Анґлійської Незалежної Робітничої Партії, — то конґрес в відповіди, клеймуючи царський уряд за переслїдуванне російських робітничих депутатів, сказав, між іншим:

„Дуже далекі від сього, щоб вірити в демократизацію Росії, ми противно є переконані, що ми мусимо всїми силами боронитись проти русифікації Анґлії“.

*
* *

Якеж становище зайняла супроти війни російська соціяльдемократія і инші російські революціонери?

Адже Росія—Московщина—стоїть далеко поза

межами всесвітного пожару. Вона міцнїйше відгороджена від военного терену, чим навіть Анґлія.

Україна, Польща, Литва, Латишський та Естонський край, Фінляндія, Кавказ і „непроходима“ Сібір — обгородили корінну Росію. Росія безпечна. Кремлеві Москви не грозить пожар. Потомки звироднїлі давної, славної, революційної Франції, що колись несла „війну палатам! мир хатам!“, що колись несла народам волю кличем: „Смерть тиранам!“, потомки Маратів і Дантонів, потомки Наполеона Великого, нинї покірно бють чолом перед царем півночи *).

Росія безпечна. Орди російської імперії розлились по польскій, українській, московській земли, розсипались по Кавказї, йдуть на чужі краї і землї, кровю їх заливають, згарищами і руїнами засипають. На австрійську Україну і Польщу звернув свої очи царат; останки вольної української і польскої країни загарбати хоче, останки свобідного українського і польского народу в тюрму народів запроторити хоче царат.

І хтож тут, здавалосяб, повірить в „визвольну війну“, яку веде російський царь, яку веде найбільше кровожадний зі всїх кровожадних деспотів, яких знала історія, яку веде царь Микола II?!.

Не вірили давні західно-европейські соціялїсти і революціонери в „визвольну місію“ царату.

Не вірили цареви Александрови II, не вірили „цареви-освободителеви“, який руками найбільшого, найогиднїйшого ката на світї, руками Муравьова-Вешателя задавив Польщу, що стріляв російських мужиків, що катував російських революціонерів, а опісля пішов „визволяти“ славянських „братів“ на Балканах.

---

*) Соціялїстична „L'Humanitè“ підчеркнула дуже слушно, в яким нахабним нетактом московські „союзники і приятелї“ Франції, підчас останньої ві изти президента Пуанкаре в Москві, показували йому трофеї здобуті у військ Наполеона в його російській кампанії. І спадкоємець революції і Наполеона мовчки приймив сю зневагу...

Не тільки Маркс і Лїбкнехт, але й великий учитель російської землї, Чернишевський, дуже критично відносив ся до „визвольної війни“ 1876—1878 років. Коли його син пішов добровольцем до російської армії, він з далекого заслання сібірського написав до сина, що зовсїм а зовсїм не похваляє його постанови, та жалував, що не мав і не має спромоги вияснити йому справу відносин і воєн російсько-турецьких.

Алеж тепер знайшли ся деякі російські соціялїсти(!), що бажають побіди ордам того царя, який хоче доконати Україну, Фінляндію і инші народи, що хоче здобути Царьгород, що мріє здвигнути там столицю великої, ненажерливої всесвітної держави, яка кнутом і каторгою диктувалаб закони цїлому світови!..

На щасте!--не вся російська соціяльдемократична інтеліґенція піддалась дурманови московського завойовничого патріотизму. Не помогли заклики Плеханових та Алексінських, які не мали сорому підтримувати своєю фальшиво-революційною, вивітрілою і обманливою балаканиною грабівницькі змагання того ж царату, проти якого вони досї боролись. Тепер сї російські революціонери гукали робітників підтримати державу Романових в імя буржуазних „економічних інтересів“ Московщини, в імя фальшивого „демократизму“ тої французької республики, яка підтримує усїма силами царат від часу російської революції.

На щасте — революції і соціялїзмови зрадила переважно лише колишня революційна російська інтеліґенція, яка масово пішла на службу чорносотенного патріотизму. Пролетаріят російський— робітники Росії, робітничі депутати у Думі і керманачі основних двох фракцій російської соціяльдемократії, а особливо „большевики“, зістались вірні революції і основному гаслу соціяльдемократії—боротьба царатови!

В відповідь на відкрите письмо Вандервельде, що закливав російських соціялїстів, щоб на

час війни заключили перемиpe, розем оружа з царатом, відповіла соціяльдемократична фракція Думи рішучою відмовою. Правда,—казала вона в тій відповіди — що грізний для демократії прусський, юнкерський мілїтаризм. Та не менше, а, навпаки, багато більше грізний для демократії і соціялїзму — є деспотизм царський.

Ще виразнїйше і яснїйше висказав свою думку звісний провідник фракції „большевиків“ **Н. Лєнін** в своїм відчитї на тему „Соціяльдемократія і війна“.

Змалювавши капіталїстичний розвиток західної Европи, досягнути котрого вона змогла тільки зорґанїзувавши ся в національні одиниці, — доводив Ленїн, — що Росія, в якій живе кількадесят націй, а між ними така численна як Українська, позбавлена своєї рідної мови, не може досягнути сього розвою. Мова бо се головний чинник в торговельних зносинах, без котрого нїяка торговля та промисловість не можуть розвивати ся. Україна, позбавлена сього головного культурного чинника, зостаєть ся країною натурального господарства. Вона стала для Росії тим, чим Ірляндія для Англії: з неї тягнуть все, що можна, не даючи їй нїчого. Інтереси інтернаціонального пролетаріяту, а московського особливо, вимагають того, щоб Україна мала свою державну самостійність, при котрій буде вона мати змогу досягнути необхідного для пролетаріяту культурного розвою. „На жаль, — казав він далї, — декотрі з наших товаришів зробили ся російсько-державними патріотами. Ми, московцї,— раби. Ми не тільки даємо гнїтити нас, а ще пасивно допомогаємо гнїтити других, а се зовсїм не в наших інтересах. Московська нація досить велика, щоб сама-одна могла становити свою окрему національну державу. А се дасть її можливість найскорійшого розвитку.“

„В сїй війні, — продовжував референт, — буржуазна преса богато кричить про зруйнованнє Бельґії, але всї мовчать про руйнованнє прекрасної України, начеб то кров Українця-селянина не так

червона, як кров бельгійського буржуя. Та се для буржуазної преси цілком зрозуміле, — в Бельгії руйнуєть ся війною добро великих власників, на послугах котрих стоїть ся преса. Що до Галичини, то там здійснюють ся давні мрії російського уряду, там руйнуєть ся такими ворогами всякого прогресу, як гр. Бобрінський, культура українського народу, яка знайшла собі захист в Австро-Угорській державі від панів „панслаівстів". У нас багато говорять про боротьбу з Австро-Угорщиною за визволенне славян, але відповідайте панове, де Славяне мають таку свободу для свого культурного розвою, як в Австро-Угорщині, і де вони, як от і Українці, позбавленї всїх національних прав, — прав учити ся рідною мовою, як не в „славянській" Росії? Коли вже говорити про славянську державу, то такою є саме Австрія, а ні в якім разї Росія. Інтереси російського пролетаріяту не можуть вимагати побіди в сїй війнї Росії".

Так дивлять ся на справу війни ті окремі російські соціяльдемократи і ті орґанїзації Соціяльдемократичної Партії Росії, котрі не пішли за Пуришкевичами.

І прийде час — він вже не за горами — коли, на руїнах побитої царської армії, сї здорові соціялїстичні російські елементи переможуть і стануть на чолї нового російського революційного робітничого руху.

Про тих же російських соціялїстів, що готові бажати побіди царській імперії, каже осьтак могутня соціяльдемократична орґанізація жидівського „Бунду":

„Вони забули навіть, що в порівнанню з Росією,—не допотопною, а власне сучасною, по-октябрською Росією — Нїмеччина з цїлим її мілїтаризмом всеж таки свобідний край".

*
* *

А як же мають на теперішну велику дієву траґедію дивитись поневолені цараТом народи, як ма-

ють дивитись на теперішну всесвітну війну соціялїсти поневолених націй Сходу?!

Невже хочби хвилину може тут захитатись український соціялїст?!

Невжеж ми не знаємо, як московські царі „визволяли“ Україну? Невжеж ми не знаємо, як живеться нашим братам під царською рукою?!.

Деякі теоретики соціялїстичні — приміром, російський соціяльдемократ Н. Троцький — не бачать нїякої ріжниці між Австрією і Росією. Навпаки, його антипатії звернені більш проти Австрії. Він мече громи на тих соціялїстів, що поважились творити леґіони проти царату, бо тим вони — мовляв — поповнили „злочинну авантуру“, вяжучи свою долю з долею „зогнилої Австрії“!

Троцький забуває зовсїм про се, що про значінне Австрії в теперішнім історичнім моментї писав Енґельс в своїй клясичній студиї п. з. „Заграничнa полїтика царату“, писаній в 90 тих роках, яка дотепер не втратила зі своєї актуальности:

Як довго царат не буде розбитий революцією, — се основа виводів великого соціялїста про міжнародне значінне Австрії, — так довго Австрія є конечна, як забороло проти завойовницької, розбишацької традиційної полїтики царату, зверненої на захід і на Царьгород. Як довго царат не розбитий, так довго програна Австрії буде програною загально-европейської демократії і соціялїзму.

І невжеж, справдї, царська імперія розбита тепер революцією. Невжеж її розбишацький розгін, її завойовницька полїтика спутана чим-небудь?! Невжеж події найновійшої доби не вказують на те, з якою скаженою силою кинулась царська імперія на нові грабіжі і розбої?!.

А супроти сього, якеж може бути становище соціялїстів народів Сходу Европи?!

Для нас, для соціялїстів Сходу Европи, для демократії східно-европейських поневолених царатом народів, відповідь на сю проблему, яку нам

на порядок дня ставить нині історія, є ясна і недвозначна.

Розвалене, розторощене російської імперії, воля, самостійність і незалежність народів европейського Сходу — се програмовий постулят, який нисї мусить поставити кождий демократ і кождий соціялїст.

„Хто каже: демократія, суверенність люду, сей каже: визволенне з під всякого панованя наїздників, сей каже: національна воля і самостійність кождої нації". Отсе слова **Кавтського**, найвизначнійшого теперійшного соціялїстичного теоретика, які він написав в передмові до перекладу одного з соціялїстичних творів для балканських Славян.

Не можуть сього зрозуміти, не хотять сього зрозуміти псевдореволюційні соціялїсти в роді Н. Троцьких; — вони вважають, що національне питанне — се пережита справа, що тепер має розігратись боротьба між інтернаціональним імперіялїзмом, а інтернаціональним революційним соціялїзмом, боротьба, в якій нема мїсця на національні проблеми. Історія — мовляв — перейшла вже до порядку дневного над національними питаннями. І тому — говорять сї мудреці архиреволюційні — видвигати квестію польску, українську і т. д. і т. д. — се значить оставати позаду за історією, іменем якої Н. Троцькі і його товариші проголошують перехід від теперішної, псевдоконституційної Росії відразу за одним розмахом до нової доби, де буде тільки проблема: соціялїзм чи імперіялїзм?

Наївна ся історіософія, що пригадує дуже архиреволюційні теорії Бакунїна і анархістів, не має одначе нїякої стійности.

Миж бачимо наглядно, як національне питання, про яке говорить Енґельс в уступі, наведенім в початку сих виводів, стає нині як „злоба дня" на дневнім порядку теперішної історичної доби на Сходї Европи, і в Австрії і на Балканах і в російськії імперії.

Теперішна історична доба, від 1905 року до наших днів, є для Сходу Европи тим, чим були великі історичні перевороти 1789—1815 років для Заходу Европи, чим була „весна народів“, революція 1848 року і часи „революцій з гори“ і безнастанних воєн для середної Европи.

Національне питання в західній і середній Европі розвязали революційні перевороти і криваві воєнні конфлікти. Тепер черга приходить на Схід Европи.

І сього питання не вдасть ся поминути і зіпхнути з порядку дневного історії, ані заячесердним лїбералам ані псевдореволюційним доктринерам ріжних націй, віроісповідань і обрядів.

Один з найвизначнійших теоретиків соціялїстичних нїмецько-австрійських, які мають зрозумїннє для національної справи, живучи в державі, де справа та є актуальною і можливою до розвязання, — **Ренкер**, пише дуже влучно:

„Прінціп національности, який західноевропейська історія видвигнула і сформулувала в девятнайцятім столїттю і там є вже пережитий в столїттю двайцятім, розпочинає нинї свій революційний воєнний похід на Сходї. Товариш, що йде з ним крок за кроком в парі, се капіталїзм, — його наступник — се соціялїзм.

„До нового життя, повного ясної будучности прокидають ся безісторичні народи, до геройського бою поривають ся історичні народи — отсе найважнійші внутрішні причини війни на Східї.

„А сей величавий вид, де мілїони закостенілої, безкультурної дотепер людськости скидають з себе віковий сон і виважують для себе ворота історії, — ся картина справдї не є нїчим таким, що моглоб переймити соціялїста малодушністю і трівогою.

„Очевидно — се страшна річ, що й там сила мусить бути акушеркою історії. Але се так само, як у нас, соціялїстів, що в нас є й слушний погляд на справу і міцна постанова і всї квалїфікації, а тіль-

ки не достає нам сили й власти, щоб вже нині справити річи нашим шляхом, — то остає тільки другий шлях, шлях насильних потрясень, і тому революціонери не мають слушности супроти своєї справи і красшої частини своєї природи, коли сей шлях обгорожують та обмежують.

„Вірний масовий інстинкт нїмецького пролетаріяту повитав війну на Сході з горячим ентузіязмом. Війна на Сході, без огляду на те, чимби вона не скінчилась, буде підоймою поступу, бо вона прилучить сотки народів до світа західної культури. А нива, яку весною має засївати соціялїзм, мусить переорати в осени капіталїзм".

Прокидають ся народи Сходу Езропи.

З двохсотлїтного летарґу прокидаєть ся український народ; сеж поверх двіста лїт минуло від полтавської Хайронеї...

Воскресає „безісторичний" народ український. Він вже не той бездумний, безсловесний раб, що „раз тільки стрічав ся з волею, тодї як її хоронили" *). Він вже не той „Тиролець Сходу", що йдучи за приказами контрреволюції вітав радісно московські орди царя Миколи I, яки йшли задавити мадярське повстанне, останне огнище европейської революції 1848—1849 років.

Нї, він не той народ, що в летарґу історичним сповняв ролю східноевропейської Вандеї.

Україна прокинулась до нового життя. Воскрес „безісторичний" народ. Царат перелякав ся. Грізне марево Мазепи зганяє сон з царських очий.

Забороняють Шевченківські торжества; лякають ся памяти великого українського патріота-революціонера.

Лякає „единую, неделїмую Росію" гнїздо аґітації і пропаганди „мазепинської", Галичина, український Піємонт.

---

*) Слова Маркса, що безпощадно критикував ролю нїмецького народу в історичних подіях і революціях XVIII та XIX століття.

І як тільки повело ся в новій фазї заборчої полїтики царату на „близький Схід“ розбити в останню балканську війну оттоманську імперію, як тільки впала твердиня Адріянополю, — в царській Росії роздав ся тріюмфальний, радісний клич: „Теперь наш век русско-словянскій!“, і роздалось гасло: „На Карпатах здвигаєть ся наш русскій прапор!“

І проти сего походу чорносотенного варварства зірвалась ціла українська суспільність Галичини. Молоде її поколїннє пішло в леґіони стрілецькі, — воскресли спомини давного „славного Запорожа“, навязалась нитка історична до давної Сїчи, що її цариця Катерина зруйнувала. А всї полїтичні партії українські заявили, що найбільшим і єдиним ворогом України є царат. І ті російські українці, що опинились за кордоном, поза теплим крилом царофільских „визволителїв“, стали теж в один ряд проти ворога поступу і свободи, проти ката українських селян, тюремщика соціялїзму, проти царської Росії. І неначе сама жива душа великого моменту стала серед сих людей і дала їм силу творити.

Такіж почуття обгорнули і демократію інших поневолених Росією народів.

І кождий з нас, соціялїстів тих народів, яких одними кайданами неволї скував в одно царат, відчуває, що в теперішну історичну добу тут, на Сходї Европи, важить ся найважнійша боротьба, що тут рішаєть ся доля й будучність европейської демократії, европейського соціялїзму.

Побіда царату — се не тільки побіда чорносотенного варварства, що каламутними хвилями залилоб останки вольної української і польської землї. Се булаб виграна імперіялїстичних, реакцийних струй і партій західної і середної Европи. Се булаб програна не тільки нїмецької соціяльдемократії. Се бувби удар для цїлої західноевропейської демократії, для західноевропейського соція-

лїзму. Се бувби тріюмф націоналїстів, реакціонерів, монархістів, клерикалів Франції, се бувби тріюмф анґлійських імперіялїстів, — тріюмф всеєвропейської реакції.

Упадок царату, — се визволенне народів Сходу Европи. Весняним леготом повіялоб скрізь по цїлій Европі, так як то вже раз, по японсько-російський війні, з погромом царату настала весняна доба в цїлій Европі.

А для нас, для соціялїстїв українських, для соціялїстів всїх поневолених царатом народів, для цїлого европейського Сходу — се буде нова історична доба.

З упадком царату, сього ,,останного заборола капіталїзму", зросте сила і могутність демократії і соціялїзму. Імперіялїстичні, націоналїстичні круги західної і середної Европи втратять сю певність, яку тепер мають, а демократія зможе тоді зблизити ворожі досі собі великі культурні народи.

І так з нашим визволенням України і всїх народів поневолених царатом, наблизить ся час тріюмфу загальноевропейського соціялїзму.

Для народів Сходу Европи ся історична доба уявляєть ся тим, чим для Франції були лїта славної Великої Революції, чим була революція 1848 року для народів Середної Европи.

І тому ми так відчуваємо цїлим серцем, цїлою безмежною тугою за сонцем, за волею, за ясною будучиною, могутні тони теї Марселези, згуки якої колись вели розентузязмовані фалянги революційної Франції проти коалїції европейських деспотів.

Сеж немов про навалу московських варварів, що йдуть на наш край, що хотять Україну задавити, говорять сї могутні, революційні строфи.

Послухайте! Адже се наші думи, наші мрії, се наш гнїв, наша ненависть, — що звенять в безсмертних тонах безсмертного гимну безсмертної Великої Революції:

„Вперед, вперед, сини родини!
Славутний день вже наступив.
Супроти нашої країни
Злий ворог прапор розпустив.
Чи вам не чуть, які по селах
Усюди стогни роздались?
На наших кревних, невеселих
Ворожі списи піднялись.

До зброї громадо!
Ставаймо в ряди!
Щоб вражою кровю
Залить борозди.

„Чого шука отся ватага
Рабів обурених на вас?
Кого зляка їі зневага?
На кого пута ті? на нас!
На нас, бездольні громадяни,
Хотять той сором нанести,
Щоб кинуть знов на нас кайдани
Та під неволю підвести.

До зброї громадо!...

„Нї, тріпотїть ви людоїди
І ви, ганебні зрадники!
Ось, помсти час уже надійде
Знайдуть ся на вас местники!
Підіймуть ся і стар і молод,
Не забракує юнаків,—
Навіють в серце вам і холод
І потрощать всї кісточки.

До зброї, громадо!...

„О ти сьвята любов вітчини,
Ти нашу пімсту уміцни!
І волю нашої країни,
Її ти честь відборони!
Під нашим прапором побіда
Хай зявить ся на поклик твій,
На вічні потім на нас лїта
Свободи духом ти повій!

До зброї, громадо!..."

Микола Ганкевич.

Відень, 28 цвітня 1915.

Видання Української Соціяльдемократії.

Досї вийшли:

№ 1. **ПАРВУС:** **„На оборону демократії — проти царизму!“**, 1914 р., ціна 6 копійок (15 сотнів, 15 сантимів).

№ 2. **ІВАН ГИЛЬКА:** **„Війна і завдання українського робітництва“**, 1915 р., ціна 4 копійки (10 сотиків, 10 сантимів).

№ 3. **МИКОЛА ГАНКЕВИЧ:** **„Соціялїстичний Інтернаціонал і війна“**, 1915 р., ціна 8 копійок (20 сотиків, 20 сантимів).

Готуєть ся до друку нова брошура про **„Наші орґанїзаційні завдання“.**

Виходить неперіодично робітничий орґан Укр. Соціяльдемократії **„Робітничий Прапор“.**

Тимчасова адреса редакції «Робітничого Прапора» і видавництва Української Соціяльдемократії така: **България, София,** Boîte de poste № 119, Sofia, Bulgarie.

Ціна 8 копійок (20 сотиків, 20 сантимів).